



UNIVERSITAT DE
BARCELONA

L'educació emocional en el context educatiu (Educació en valors i convivència en els centres)

Curs 2003-2004

Projecte final del Postgrau en Educació Emocional i Benestar

Autor: Jaume Gaya-Catusus

Tutor: Rafel Bisquerra Alzina



Projecte Final del Postgrau en Educació Emocional i Benestar subjecte a una llicència de Creative Commons:



[Reconeixement-NoComercial-CompartirIgual 3.0 No adaptada de Creative Commons](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/)

La direcció del Postgrau en Educació Emocional i Benestar possibilita la difusió dels treballs,
però no es pot fer responsable del contingut.

Per a citar l'obra:

<http://hdl.handle.net/2445/112085>



**L'EDUCACIO EMOCIONAL EN EL
CONTEXT EDUCATIU**

(Educació en valors i convivència en els centres)

TREBALL DE POSTGRAU "EDUCACIO EMOCIONAL" UB.

PROJECTE DE TREBALL DE RECERCA

PEL CURS 2003-2004

IES JOAN RAMON BENAPRES. SITGES.

JAUME GAYA I CATASUS

Àrea de Llengua

Departament de Llengua i Literatura catalanes.

general

Excel. Sr. Director
d'Innovació Educativa.

En relació a la Resolució de 8 d'abril de 2003, DOGC núm. 3599, per la qual es convoca concurs públic per a la concessió de llicències retribuïdes per dur a terme treballs de recerca i estudis directament relacionats amb els llocs de treball durant el curs 2003-2004, us comunico que en Jaume Gaya Catasús desenvolupa activitats investigadores sobre "educació emocional" dins el Departament de Didàctica de la Llengua i de la Literatura de la Universitat de Barcelona, tema que és la meua línia de treball des de fa anys.

Com a professor numerari del Departament Mètodes d'Investigació i Diagnòstic de la Facultat de Pedagogia de la Universitat de Barcelona, em comprometo a dirigir, supervisar i assessorar el treball de recerca "L'educació emocional en el context educatiu (educació en valors i convivència als centres)" que ara els presenta, i a emetre'n un informe final.

L'educació en valors i convivència en els centres requereix una preparació específica per part del professorat. Tant per l'interès que suposa en l'anàlisi de les emocions, com pel caràcter interdisciplinari de l'educació emocional en relació a les àrees de coneixement i pels aspectes psico-pedagògics que inclou, aquest projecte d'investigació omple un buit considerable en l'actual sistema educatiu.

En síntesi, aquest ambiciós projecte pretén desenvolupar la intel·ligència emocional del docent a fi que aquest, a la vegada, faciliti a l'alumne el desenvolupament de la seva intel·ligència emocional, contribuint d'aquesta manera al ple desenvolupament de la personalitat dels educants, i a millorar la qualitat de l'ensenyament.

Desitjo sincerament que contemplin com a prioritari aquest tema proposat per tot el suara exposat.

Atentament,

Dr. Rafael Bizquerra Alzina.

Barcelona, a 10 d'abril del 2003.

L'EDUCACIO EMOCIONAL EN EL CONTEXT EDUCATIU (Educació en valors i convivència en els centres)

INDEX

1. Introducció	4
1.1. Objectius.....	6
1.2. Breu presentació del tema.....	8
1.3. Explicació del treball previ.....	9
2. Treball que es pensa realitzar	12
2.1. Descripció del treball.....	13
2.2. Justificació del tema preferent.....	14
2.3. Disseny del pla de treball.....	17
2.4. Marc referencial.....	19
2.5. Metodologia.....	20
2.6. Descripció dels recursos a utilitzar	21
2.7. Especificació de les aplicacions en el sistema educatiu	22
2.8. Producte o resultat final que s'espera obtenir	23
3. Altres consideracions.....	24
4. Bibliografia	25

1. INTRODUCCIO

Amb l'entrada en vigència de la L.O.G.S.E., la situació del docent ha sofert un canvi significatiu. L'ampliació de l'educació obligatòria fins als setze anys, prorrogable fins als divuit (fins i tot més, en circumstàncies especials -alumnes amb necessitats educatives específiques, etc.-), ha propiciat que el professor d'Educació Secundària es trobi amb un alumnat amb unes característiques molt diferents a les dels alumnes d'etapes anteriors; avui li arriben alumnes amb tot tipus de problemes, no sols amb llacunes en el seu procés d'aprenentatge, sino amb carències de tipus afectiu, que també el docent haurà de paliar. En accedir a l'aula el 100% dels alumnes, ha augmentat en el mateix percentatge els problemes i dificultats.

Amb els nous canvis socials, el professor d'Educació Secundària ha de plantejar-se l'educació des d'una altra perspectiva. Avui s'espera d'ell tasques que abans corresponien a la família; haurà d'ajudar l'alumne a desenvolupar una sèrie de *valors* que abans es donava per fet que portava adquirits de casa seva, *valors* transmesos pels seus pares i responsables, i per l'entorn social en general. D'una societat autoritària hem passat a una societat permissiva. Els pares, en una immensa majoria, deleguen bona part de les seves obligacions en els professors dels seus fills. D'altra banda, la societat, els mitjans de comunicació, no sols no formen sino que sovint contribueixen a la deformació dels més joves. D'aquí la important necessitat d'inserir aquest projecte en l'*educació en valors i convivència en els centres*.

El desenvolupament integral de l'individu està recollit en la L.O.G.S.E. com el principal objectiu educatiu. A l'actualitat es concep l'educació com un procés en què el docent haurà de dotar l'alumne d'un conjunt d'estratègies que li permetin desenvolupar en ell mateix una sèrie de capacitats que li possibilitin "aprendre per ell mateix". El docent ja no és un mer transmissor de continguts, la seva matèria d'ensenyament ja no és un fi en ell mateix, sino una eina que haurà d'utilitzar per a contribuir al desenvolupament integral de l'educant. Això suposa un canvi de mentalitat i de perfil en el professorat, perquè amb l'educació haurà de contribuir al

desenvolupament d'una sèrie d'actituds en els escolars que els possibilitin la seva inserció en la societat, en el moment històric que els ha tocat de viure.

Entre els esdeveniments de les últimes dècades, n'hi ha dos que han incidit, principalment, en l'evolució del concepte d'educació: la incorporació de la dona, de forma massiva, al món del treball i els avenços tecnològics. El primer d'ells porta inclosa la incorporació dels nens en edat molt primerenca, tres anys, al món escolar. El segon porta aparellat l'auge de l'Educació d'Adults.

Les innovacions tecnològiques no sols s'han multiplicat sino que estan en evolució permanent. Això comporta la constant adaptació si es vol obtenir, o mantenir la competència en el treball. L'educació ha de desenvolupar en l'individu unes capacitats que li permetin d'aprendre per ell mateix i incorporar-se en aquesta societat cada cop més tecnològica. Així, el concepte d'educació ha ampliat el seu significat: l'educació bàsica es mostra insuficient, establint-se el concepte d'educació permanent, i, dins d'aquesta, autònoma.

Tots els elements presentats fins aquí ens porten a un punt de reflexió: es fa necessari desenvolupar l'autonomia de la persona, així com la seva capacitat d'adaptació i evolució. Vivim en una societat que evoluciona vertiginosament, creant en els individus frustracions de tot tipus, estats d'ansietat, pors, etc., que són sols una mostra de la seva inestabilitat emocional.

Els brots de violència, el famós *botellón*, i el tabaquisme, entre d'altres, són una manifestació del malestar personal. L'educació emocional, és una via de possible solució d'aquests greus problemes.

1.1. OBJECTIUS.

Partint del pressupòsit que l'*educació en valors i convivència en els centres* requereix una preparació específica per part del professorat, el present projecte té per finalitat:

1. Ajudar el professor a:

- Desenvolupar en ell mateix una sèrie de competències que li permetin d'escometre el seu treball amb il.lusió, entusiasme i competitivitat.
- Desenvolupar la seva capacitat intrapersonal com a via de relació i entesa d'ell mateix i dels altres.
- Desenvolupar competències que millorin el clima relacional a l'aula i en el context educatiu en general.
- Elevar la seva autoestima, de forma que sigui conscient del seu valor com a professor i de la importància de les seves actuacions per a la inserció dels seus alumnes en la societat.
- Dotar l'alumnat de les estratègies necessàries per a sentir la necessitat d'aprendre.

2. Ajudar l'alumne a:

- Desenvolupar en ell mateix una sèrie de competències que li permetin d'escometre els seus estudis amb il.lusió, entusiasme i competitivitat.
- Desenvolupar la seva capacitat intrapersonal com a via de relació i entesa d'ell mateix i dels altres.
- Desenvolupar competències que millorin el clima relacional a l'aula i en el context educatiu en general.

- Elevar la seva autoestima, de forma que sigui conscient del seu valor com a persona i de la importància de les seves actuacions per a la seva inserció en la societat.

- Desenvolupar les competències necessàries que li permetin adquirir per ell mateix:

- el coneixement de les seves pròpies emocions i la capacitat de controlar-les.

- la capacitat de motivar-se a si mateix.

- la capacitat per a reconèixer i acceptar les emocions dels altres.

- la capacitat per a desenvolupar l'empatia: posar-se en el lloc de l'altre.

3. Donar resposta a l'apartat "*Actituds*" del Currículum d'Educació Secundària Obligatòria, ja que són el desenvolupament de *valors* que l'alumne haurà d'adquirir.

4. Elaborar materials didàctics que permetin l'*educació en valors* a través de totes les àrees curriculars.

1.2. BREU PRESENTACIO DEL TEMA.

Amb la finalitat de donar resposta i desenvolupar tots els objectius previstos, els temes a desenvolupar hauran de tenir una doble vessant: a) la formació del professorat; i b) l'educació emocional dels alumnes.

En l'educació tradicional, l'ensenyament per part del professor estava centrat en el desenvolupament de la intel·ligència intel·lectual, quedant rellegats, fins i tot ignorats, el desenvolupament d'altres tipus d'intel·ligència. Els nostres centres educatius i la nostra cultura, en general, segueixen insistint en el desenvolupament de les habilitats acadèmiques en detriment de la *intel·ligència emocional*, d'aquest conjunt de trets que fan incidència de forma decisiva en el destí de cada persona.

A partir de 1910 són cada cop més nombrosos els investigadors que centren la seva atenció en l'important paper que juguen les emocions i els sentiments en els processos mentals. Estudis recents posen de manifest que tan sols un 20% dels casos d'èxit a la vida depenen del coeficient intel·lectual, i el 80% restant depenen d'una altra classe de factors (Gardner i Hatch (1989)). En aquesta altra classe de factors hem d'incloure *valors* d'índole emocional: capacitat d'interrelacionar-se, empatia, assertivitat, etc.

És evident que les emocions, positives o negatives, incideixen en la nostra capacitat de pensar, afavorint o dificultant el nostre pensament. Si el principal objectiu de l'educació és la realització de l'individu, no podem desatendre aquesta faceta de la seva personalitat. El seu èxit o fracàs a la vida dependrà, en gran mesura, de la seva estabilitat emocional.

Tots sabem perfectament el bloqueig que produeixen els problemes emocionals en el funcionament de la ment. Darrera d'un fracàs escolar, o d'un problema de disciplina greu, s'amaga sempre un problema d'índole emocional. El descontrol de les emocions absorbeix de tal manera l'atenció de l'individu que obstaculitza qualsevol intent d'atendre una altra cosa, l'impedeix de concentrar-se i de desenvolupar-se amb normalitat en el seu treball.

En síntesi, aquest ambiciós projecte pretén desenvolupar la intel·ligència emocional del docent a fi que aquest, a la vegada, faciliti a l'alumne el desenvolupament de la seva intel·ligència emocional, contribuint d'aquesta manera al ple desenvolupament de la personalitat dels educants.

1.3. EXPLICACIÓ DEL TREBALL PREVI.

La meva dedicació a la docència de la llengua i la literatura catalanes des de l'any 1990 a l'ensenyament públic m'ha permès tenir una àmplia visió de l'educació i l'ensenyament al Batxillerat, a la Formació Professional i darrerament a l'ESO. El contacte al dia a dia amb el món del professorat i de l'estudiant m'ha proporcionat una important informació sobre les relacions humanes, tant decisives pel desenvolupament de la personalitat. La meva experiència laboral ha refermat el meu interès pels sentiments i les emocions, patent ja des de temps universitaris.

La falta de recursos i la necessitat de material didàctic de suport per a una *educació en valors* m'ha portat al terreny de la investigació científica. En el curs acadèmic 1994-95 vaig iniciar el *Màster en Formació de Professors d'Espanyol com a Llengua Estrangera*, organitzat pel *Departament de Didàctica de la Llengua i la Literatura i Formació Continuada - les Heures (Fundació Bosch i Gimpera)*, de la *Universitat de Barcelona*. El meu interès pels temes concernents a la comunicació humana s'ha materialitzat en la corresponent Memòria *La Comunicación No Verbal en el Aula de Español* (1998).

Actualment imparteixo assignatures de llengua i literatura catalanes i castelles. El treball amb textos literaris i articles periodístics m'ha permès descobrir el gran potencial que aquests textos presenten en l'àmbit de l'*educació en valors*. Aquests textos no són un munt de paraules escrites sino que expressen sentiments i emocions. Els meus estudis en *Comunicació No Verbal* m'han permès ensenyar als alumnes a llegir, en aquests textos, gestos, silencis, distàncies, contactes corporals, etc., tal com ocorre en la vida real. Poder escurçar la distància entre el text i la realitat dels alumnes, millorar la seva competència lectora, i potenciar la reflexió segueix essent un dels meus objectius a l'aula.

Els meus estudis en *Comunicació No Verbal* m'han resultat molt útils per a comprendre i resoldre determinats comportaments a la meua aula. El resultat d'aquestes experiències m'ha animat a posar-me en contacte amb altres companys de diferents centres, tant de l'Estat espanyol com d'altres països europeus.

El curs passat vaig proposar al meu centre IES Joan Ramon Benaprès la realització d'un *Projecte Europeu Comènius 3-1* intitulat *L'Educació Emocional en el Context Educatiu*, amb la participació dels següents instituts: Saint Laurent, de Liège (Bèlgica); Lycée Camille Sée, de Colmar (França); Colegio La Anunciata, de León, i l'IES Isabel de España, de Las Palmas de Gran Canaria. Aquest projecte va ser aprovat pel Departament d'Ensenyament, però no el vaig poder dur a terme per ser desplaçat del meu centre de destí. Actualment mantinc bones relacions amb els esmentats centres i hi participo de forma activa, malgrat no estar oficialment dins el projecte. Durant la *Jornada Comènius* (2001) he estat convidat a participar al *CRP del Garraf* per exposar-lo, ja que va ser un dels projectes més estimats dels presentats a la seu d'Estrasburg pel seu caràcter novetós.

Paral·lelament he transmès les meves experiències i investigacions relatives a l'estudi dels sentiments i emocions, com a reflexió de l'educació en valors, en diverses *Jornades* i *Congressos*. He participat com a formador als *VIII I X TALLERS DE LENGUA I LITERATURA CATALANES*, que organitza el Departament d'Ensenyament, amb les comunicacions respectives *La Comunicació No Verbal en la Narrativa I* (1998) i *Comunicació No Verbal en la Narrativa II* (2001). Com a membre de la SEDLL (*Sociedad Española de Didáctica de la Lengua y la Literatura*) he participat: en el *VI Congreso Internacional de la SEDLL* celebrat a *La Universidad de Granada* amb la ponència *Comunicación No Verbal y Literatura: El Sistema Kinésico* (2000); i en el *VII Congreso Internacional de la SEDLL* celebrat a *La Universidad de Ciudad Real* amb la ponència *Funciones de la CNV en Literatura* (2001).

Mogut pel meu afany d'investigació, m'he associat amb professors d'Educació Secundària de diferents països d'Europa; sóc membre fundador i vocal de SICE (*Sociedad de Investigación Científica de las Emociones*), d'àmbit europeu (<http://www.inteligenciaemocional.net>). He participat com a formador en les *II Jornadas de Educación Emocional*, organitzada per SICE i la "Conselleria de Educación del Gobierno de Canarias" amb el tema *Introducción a la Comunicación No Verbal en el Contexto Humano* (2001); he participat en les *III Jornadas de Educación Emocional*, organitzades per les mateixes institucions, amb el tema *La Educación Emocional en el Contexto Educativo* (2002).

He col.laborat amb els Doctors Pablo F. Berrocal i Natalia Ramos, de la Universidad de Málaga, editors del llibre *Corazones Inteligentes* (2002; Madrid: Kairós), amb el capítol *El estudio de la Comunicación Humana. La expresión de sentimientos y emociones* (en premsa).

He col.laborat en el XIV COLLOQUIUM OF THE MEDIEVAL HISPANIC RESEARCH SEMINAR que organitzà el *Medieval Hispanic Research Seminar* de la *School of Modern Languages Queen Mary, University of London*, amb la ponència *CNV y Literatura. Los Sistemas Kinésicos en el Tirant lo Blanc*.

He elaborat un Projecte Europeu intitulat "L'Educació Emocional en el Context Educatiu", aprovat pel curs 2002-2003 per a l'IES Miquel Martí i Pol de Cornellà, renovable durant tres anys acadèmics.

En preparació tinc les següents publicacions, comunicacions i ponències:

- Comunicació: *La CNV en el Tirant lo Blanc: transcripción kinésica y proxémica*. XV COLLOQUIUM OF THE MEDIEVAL HISPANIC RESEARCH SEMINAR. Queen Mary, University of London. Juny 2003.

- Comunicació: *CNV y Literatura: La autopresentación*. IX Congreso Internacional de la SEDLL, Badajoz 2003.

- Comunicació: *Literatura y Psicoanálisis*. IX Congreso Internacional de la SEDLL, Badajoz 2003.

- Comunicació: *La kinésica en El Llibre de Les Bèsties de Ramon Llull*. II Col.loqui Universitat de Girona. Setembre 2003.

- Curs de Comunicació i Intel·ligència Emocional en el Colegio Americano de Las Palmas de Gran Canaria. Setembre 2003.

- Curs d'Intel·ligència Emocional "El desarrollo de la Inteligencia Emocional: hacia una nueva forma de sociedad". Gáldar (Gran Canaria), Setiembre 2003. Organiza: el CEP de Gáldar, con la colaboración del Ayuntamiento de Gáldar, y SICE.

- Curs d'Educació Emocional a la Universidad de Málaga, Julio de 2004 (en preparació).

- Dirijo la revista y otras publicaciones de SICE (en prensa).

2. TREBALL QUE ES PENSA REALITZAR.

El treball s'encamina a l'obtenció dels objectius formulats. D'una banda distingim aquells aspectes que fan referència al professor i d'una altra aquells que fan referència a l'alumne.

Pel que fa al professor, el treball facilitarà una sèrie de lectures que el portin a comprendre les dificultats que es troba avui en el seu lloc de treball. Aquestes lectures faran referència a temes que considerem prioritaris: l'agressivitat, l'absentisme, la motivació, l'empatia, l'assertivitat, el fracàs escolar, etc. Per facilitar aquestes lectures, prèviament hauré fet una recerca bibliogràfica de possibles llibres i articles que hi ha al mercat, i una posterior selecció d'aquells que poden ser de més utilitat. Aquest corpus bibliogràfic és elemental, així com el primer pas, per a la formació del professorat, ja que es tracta de fer-lo reflexionar.

Pel que fa als alumnes, el treball facilitarà una sèrie de lectures pròpies per a ells a fi de desenvolupar el seu pensament. Aquestes lectures estaran encaminades a identificar les diferents emocions que es posen de manifest en el text. El treball es plantejarà a partir de les emocions emeses i no emeses, implícites i explícites, de la seva intensitat, de la seva percepció dins el text (interacció entre els personatges) i fora el text (comentari de text), i de com podem classificar-les. Aquest treball comportarà fer una incidència explícita en tots els aspectes concernents a la comunicació no verbal, ja que recau en aquesta almenys un 65% del pes de tota la comunicació. Per fer aquesta classificació i distinció, hauré fet un buidat del material relacionat amb temes de la comunicació no verbal, i tindrè en compte els seus resultats.

2.1. DESCRIPCIO DEL TREBALL

Matèria objecte del treball

S'inicia el treball dels professors amb la lectura de l'Assaig de José Manuel Esteve (1989) *El Malestar Docente*. Aquest treball funcionaria com una introducció al projecte. La seva finalitat és la motivació del professorat al treball i el reconeixement de l'important paper que juga en l'educació.

Posteriorment es farà un estudi de diferents emocions, especialment de la ira i la por. El descontrol d'aquestes dues emocions té com a conseqüència les dificultats de convivència en els centres d'educació, reflex directe del gran malestar que es respira a la societat.

Aplicació pràctica en els centres.

L'aplicació pràctica revertirà directament en els alumnes. Amb aquests es treballarà un material didàctic assimilable a un crèdit variable. La seva finalitat és bàsicament l'*educació en valors* amb la finalitat de millorar la *convivència* en els centres educatius, tal com exposem al llarg d'aquest projecte.

2.2. JUSTIFICACIO DEL TEMA PREFERENT.

Si analitzem la situació de l'educació, podem observar que hi ha un descontent general en cadascun dels grups que, d'una manera o altra, estan relacionats amb ella. El col·lectiu de professors està descontent, hi ha pares que també i un bon nombre d'alumnes passen olímpicament d'uns i altres. En aquests moments, el descontent és un tema d'actualitat que genera un gran interès en debats televisius, debats parlamentaris, reunions d'equips docents, articles periodístics, lleis, etc. Tots ens enfrontem a temes d'índole emocional, temes en què m'apassiona aprofundir.

Aquest projecte és degut a la voluntat d'investigar sobre les possibilitats que hi ha per tal de millorar les relacions humanes, i els docents tenen molt a aportar-hi.

Situació social.

Estem davant una fita històrica: allò que va ser una utopia pels nostres pensadors de la Generació del 98, avui és una realitat. Tota la població infantil espanyola, inclosa Catalunya, està escolaritzada; ja no hi ha nens fora de les escoles. Nens i nenes que abans estaven al carrer, que treballaven des de la infància, avui s'asseuen a les aules. Avui l'escola compta amb recursos que abans no comptava, malgrat que els seguim considerant insuficients.

Situació del professorat.

Avui els professors, malgrat que tenen uns nivells de formació molt superiors als d'etapes anteriors, estan en la seva majoria desanimats, frustrats, desmotivats.

Els professors es lamenten que no són reconeguts socialment. Només hem de fixar-nos en les agressions de què són objecte molts d'ells, bé en forma d'improperis o d'una altra manera per saber que la seva imatge s'ha deteriorat.

Els professors d'avui s'han format en el model anterior i pretenen repetir el model en la persona dels seus alumnes. Però la societat ha canviat, els valors han anat evolucionant, i constatem dificultats en el

model educacional. El docent actual té seriosos problemes per afrontar el nou concepte de l'educació.

Ensenyar avui és qualitativament diferent a com s'educava abans. A més del seu paper tradicional de formador intel·lectual, el docent ha d'assumir la tasca d'educar. Ha d'assumir uns rols fins ara impensables.

El cos de professors és un mosaic d'actuacions. Uns docents refusen el seu paper d'educadors, es resisteixen a canviar, desitgen seguir fent classes magistrals, propugnen la formació acadèmica i intel·lectual, no accepten que la situació ha canviat. Com a conseqüència d'aquest nedar contracorrent, estan cansats, ja no poden més. Uns altres advoquen pel canvi, tracten d'adaptar-se al nou sistema educacional, encara que tinguin sèries dificultats per aconseguir-ho.

Però el nostre sistema segueix formant professors amb el sistema anterior, molt ben formats intel·lectualment, però sense formació per a les noves tasques que ha d'afrontar i que en res tenen a veure amb la formació acadèmica. El professorat necessita ser format per a les noves tasques que ha d'afrontar. Les seves responsabilitats han augmentat. No són només els continguts conceptuals allò que interessa ensenyar, sinó la manera d'apropar-s'hi, interdisciplinària, i sobretot l'adquisició de *valors* que se'n puguin desprendre.

Els docents es lamenten de la falta de disciplina dels seus alumnes, de la falta d'hàbits d'estudi, del fracàs escolar, de la poca autoritat que tenen a l'aula. Es lamenten de la poca participació dels pares.

Situació dels alumnes.

Molts alumnes s'avorreixen a classe. Molts d'ells no s'assabenten del que se'ls està fent estudiar perquè s'han quedat endarrerits en l'aprenentatge i, com a conseqüència, no poden seguir el ritme de la classe. No volen estar a l'aula, tenen altres interessos. Molts ja volen treballar.

Un nodrit grup d'alumnes no sap el que vol. Uns altres declaren explícitament que no volen escoltar, que vénen obligats a l'Institut. El seu desinterès és tal que poden passar nou mesos davant un professor sense saber com s'anomena. No els interessa, no connecten amb ell.

Tots els elements presentats omplen de malestar i confusió el professor. Res no pot fer per canviar els altres. Sols està a les seves mans canviar ell. Sols pot tractar que les coses de fora, el món exterior, no l'afectin a nivell personal. Per tant, és ell qui ha de canviar. A partir d'aquest moment, el seu treball serà més efectiu a l'aula. I l'alumne en sortirà beneficiat.

2.3. DISSENY DEL PLA DE TREBALL.

1^a fase.

La primera fase correspondria a la formació del professorat; a aquesta es dedicaria pràcticament el 1r trimestre del curs 2002-2003.

S'accediria a una bibliografia específica sobre cada un dels temes a tractar, establint unes prioritats. Els primers títols bibliogràfics correspondrien a llibres i autors que tractessin el tema del desenvolupament de la pròpia personalitat. Els segons títols bibliogràfics es correspondrien amb els temes més comuns en el recinte escolar: l'agressivitat i violència, la falta de motivació, l'autocontrol i el desenvolupament de l'empatia com a via d'entesa i acostament amb els altres.

A més dels recursos bibliogràfics, es dedicaria un temps a la visualització de pel·lícules relacionades amb la vida en els centres educatius, pel·lícules que facin referència a temes puntuals com: la relació dels joves entre ells mateixos, amb els professors, a l'entorn familiar, etc.

2^a fase.

Aquesta fase correspon al 2n Trimestre del curs 2002-2003. El tema principal a tractar és l'específic a la *comunicació no verbal*. S'estima que en una interacció normal entre dues persones el 35% de la informació es transmet pel canal verbal, i la resta, el 65%, pel no verbal. De totes maneres, ni en som conscients ni hi dediquem la atenció que es mereix.

El tema de la comunicació no verbal es treballaria a través de lectures puntuals, d'observació d'anuncis publicitaris, fotografies i pel·lícules de video.

És convenient que els professors treballin en grup, amb la finalitat de contrastar i comentar els resultats obtinguts.

3ª fase.

Es tracta de portar a la pràctica a l'aula accions que contribueixin al desenvolupament de la personalitat dels alumnes. Cada professor haurà de fer-ho a través de la disciplina que imparteixi, no oblidant que la major part dels missatges que transmet als seus alumnes és a través de la comunicació no verbal. És a dir, les expressions facials, el contacte ocular, els gestos, les maneres, les postures, la distància en relació a ells, etc. comuniquen. Això és quelcom que el docent no pot ni ha d'oblidar.

Ensenyar l'alumne a *aprendre a ser* (Delors, 1996) suposa fer-li arribar textos, missatges, etc. que contribueixin al millor coneixement d'ells mateixos. En realitat es tracta de realitzar amb els alumnes exercicis similars als que, en les dues fases anteriors, han realitzat els professors. Ja que una de les funcions principals de la comunicació no verbal és la transmissió d'informació d'índole emocional, tindrem molt en compte en aquests exercicis la identificació de les emocions, sobretot a partir de les categories no verbals anteriorment esmentades.

Com a pas final del projecte queda desenvolupar en els alumnes la capacitat que els porti a ser empàtics. Aquest seria l'objectiu final, vist avui com una utopia. Seria la fi dels conflictes relacionals, del malestar que avui és una constant en el recinte acadèmic.

4ª fase.

La fase final del projecte suposaria la recollida i publicació dels materials obtinguts, amb la finalitat de facilitar als docents una alternativa als conflictes que els suposa el seu treball a l'aula, i uns exercicis pràctics pels alumnes assimilables a un crèdit variable.

La distribució dels materials generats es faria a través dels mitjans que consideri d'interès el Departament d'Ensenyament.

Tant la 3ª com la 4ª fase corresponen al 3r Trimestre del curs 2002-2003.

2.4. MARC REFERENCIAL.

En l'informe a la UNESCO de la Comissió Internacional sobre l'educació pel segle XXI, presidida per Jacques Delors, es recull els quatre pilars que han de regir l'educació: *aprendre a conèixer, aprendre a fer, aprendre a ser i aprendre a viure junts* . El nostre treball de recerca pretén donar una resposta als dos últims pilars exposats per Delors. Els objectius del nostre treball encaixen amb l'exposat en el seu llibre *L'education enferme un trésor* . El següent fragment és un exemple de les múltiples referències que trobem en ell: *L'apprentissage à vivre ensemble (...). Sans doute, cet apprentissage constitue un des principeaux tâches de l'éducation contemporain.*

Le découverte de l'autre arrive après le connaissance de soi-même; donc, pour développer au l'enfant et au le jeun adolescent une vision complet du monde, l'education, n'importe pas qui la donne, il soit la famille ou l'école, la première chose qu'il doit faire il sera l'aider a découvrir qui est il. À partir de ce moment il pourra realement se mettre au lieu des autres et il pourra alors comprendre ses reactions. L'abri de cet attitude d'approche aux autres, à l'école, il sera fécond pour les comportements sociales pendant tout la vie.

Un altre dels motius pels quals hem pres el llibre de Delors com referent principal del nostre treball de recerca és el fet que la comissió internacional està constituïda per experts en educació procedents de catorze països d'arreu del món.

En el terreny del desenvolupament de la personalitat, trobem bàsica l'obra de Waime W. Dryer *Tus zonas erróneas* , de lectura obligada pels estudiants de filosofia. Dóna resposta no només al desenvolupament de la personalitat, sinó que presenta una sèrie de reflexions sobre el paper que juguen l'educació i els educants en el desenvolupament de la personalitat.

2.5. METODOLOGIA.

Ja he esmentat alguns aspectes metodològics en parlar de les fases de treball, per la qual cosa aquest punt es remet a elles.

La metodologia que s'utilitzarà, tant per l'obtenció dels objectius en el professor com en els alumnes, serà activa i participativa. Es tracta d'articular una metodologia inductiva, grupal i experiencial. És imprescindible el treball en equip, les reunions i l'intercanvi d'informació i d'experiències amb els altres.

És de vital importància el treball cooperatiu. Les persones que treballen en equip són més eficients i productives que les que treballen en solitari. Es tracta de buscar una complementarietat entre les dades i reflexions aportades per cadascun dels membres del grup.

La proposta metodològica en la fase de preparació dels professors haurà de seguir el següent pla de treball:

1. Prèviament a la reunió de treball cada professor haurà realitzat una sèrie de lectures que li permetin poder participar en la secció. Es tracta de reflexionar i d'accedir a una sèrie de continguts teòrics sobre una emoció determinada per, a partir d'aquests, començar la investigació, reflexió i posta en comú.

2. Es treballarà amb textos, pel·lícules de video, etc. que tractin el tema de l'emoció elegida. A continuació es tractarà de desenrotllar les habilitats emocionals, cognitives i de conducta que permetin desenvolupar la intel·ligència emocional.

3. En finalitzar cada reunió, es realitzarà una síntesi de la mateixa que reculli els aspectes més importants entre els tractats. A continuació s'escollirà un tema per a la propera reunió, passant a iniciar-se de nou el procés (1, 2 i 3).

La proposta metodològica pels alumnes serà la mateixa que la dels professors però, lògicament, serà guiada per aquests.

2.6. DESCRIPCIO DELS RECURSOS A UTILITZAR.

Amb la fi d'identificar, etiquetar i educar les emocions, és precís observar situacions de l'entorn i analitzar el context en què aquestes es produeixen.

Entre els recursos necessaris hem de citar: una àmplia bibliografia, pel·lícules de video, CD i cintes musicals, principalment.

Com ja hem comentat, és necessari tenir una informació teòrica sobre el tema que es vol tractar. Per exemple, si tractem "l'agressivitat" cal preguntar-se quin és el seu origen, identificar el tipus d'emoció que és, en quin moment es produeix, per què, quina seria la seva canalització, etc.

Les pel·lícules de video són necessàries, ja que són un recurs molt utilitzat, tant com la lectura. S'elegeix una determinada seqüència d'un determinat film, i es pregunta primer un mateix i després en grup sobre l'emoció que destaca. L'anàlisi de les situacions és la millor forma d'educar les emocions.

Els recursos auditius també són importants. Per exemple, tenir en compte "la dependència" que tenim dels altres, escoltada la lletra de determinades cançons. Aquesta queixa llastimosa de les cançons d'amor i desamor afecten el desenvolupament de la personalitat, de l'autocontrol, etc.

És molt important el treball en grup, doncs la participació de tots els membres ajuden a la motivació dels altres.

2.7 ESPECIFICACIO DE LES APLICACIONS DEL PROJECTE EN EL SISTEMA EDUCATIU.

Les aplicacions del projecte han estat exposades en parlar de les fases del projecte, ja que la darrera fase, la quarta, contempla l'elaboració de tota la part didàctica del projecte.

Elaboració d'un recull de textos literaris i periodístics més o menys exhaustiu en la línia d'un aprofundiment dels continguts curriculars de l'àrea de llengua i literatura i, especialment en la línia de *l'educació en valors i convivència en els centres*. Els textos tindran els comentaris i les propostes didàctiques corresponents..

Una de les aplicacions en el sistema educatiu seria la incidència en la pròpia actitud del professor a classe. El professor és un model a qui imitarà, de forma conscient o inconscient, l'alumne. Un professor amb un alt coeficient d'intel·ligència emocional entrarà a classe amb il·lusió i amb un aire vitalista, amb la qual cosa transmetrà als seus alumnes aquesta mateixa il·lusió. No oblidem que el 65% de la comunicació es transmet per canals no verbals, amb la qual cosa el professor comunicarà als seus alumnes una sèrie de missatges positius.

Una altra aplicació és l'elaboració d'una proposta didàctica assimilable a un crèdit variable tant de primer com de segon cicle d'ESO, partint dels objectius generals i dels continguts curriculars d'aquestes etapes educatives, en les diferents àrees implicades en el treball interdisciplinari. Per altra banda cal remarcar que els materials didàctics producte d'aquest treball podran ser utilitzats també puntualment com a recurs en les matèries o crèdits comuns de les diferents àrees implicades.

2.8. PRODUCTE O RESULTAT FINAL QUE S'ESPERA OBTENIR.

S'espera obtenir com a resultat final un ampli dossier en la línia de *l'educació en valors* que recollirà:

a) Uns continguts teòrics que seran el resultat de les sessions de treball dels professors i que prèviament hauran estat recollides en ACTES.

b) Un conjunt d'activitats i exercicis pràctics a realitzar amb els alumnes referents a l'educació en valors i actituds. Exercicis que ajudaran a desenrotllar el coneixement d'ells mateixos, l'empatia i l'assertivitat principalment.

c) Un conjunt d'activitats a desenrotllar pels professors en grups de treball docent. Amb això es pretén la comunicació entre ells com a principi de la millora de la convivència en els centres educatius.

En relació amb els alumnes, tal com hem exposat en el segon apartat d'aquest punt, es pretén l'elaboració d'una proposta didàctica assimilable a un crèdit variable d'ESO a primer o a segon cicle, partint dels objectius generals i dels continguts curriculars d'aquestes etapes.

No hem d'oblidar pas que cap assignatura és un fi amb si mateixa, sinó un mitjà pel desenvolupament de la personalitat integral; és a dir, els continguts teòrics (*conceptes*) hauran de ser apresos i assimilats a través d'uns *procediments* per a l'obtenció d'uns *valors i actituds* que facilitaran la *convivència* en general.

3. ALTRES CONSIDERACIONS PARTICULARS.

Sóc conscient que aquest és un projecte ambiciós, però no utòpic, que requereix la voluntarietat i la motivació d'un grup de professors. La seva posta en pràctica podria dur-se a terme com un Projecte de Centre de forma que l'Institut que ho faci seria considerat com un centre pilot. També és viable com a Grup de Treball de professors interessats en *l'educació en valors* i en la *convivència en els centres*.

Els Centres de Formació del Professorat jugarien un decisiu paper en dur a la pràctica aquest tipus de projecte. Una de les maneres seria convocant jornades amb ponències sobre aquests temes. D'aquesta manera s'aconseguirien dos objectius: a) facilitar la relació i coneixement dels docents dels distints IES sensibilitzats amb el tema; b) donar a conèixer les estratègies necessàries per a desenvolupar en els alumnes les capacitats que comporten a una educació en valors i actituds.

4. BIBLIOGRAFIA.

- ALVAREZ, R.J. (1997): *Para salir del laberinto*. Santander: Sal Terrae.
- BISQUERRA, R. (2000): *Educación emocional y bienestar*. Barcelona: Cisspraxis.
- CASTANYER, O. (1997): *La asertividad: Expresión de una sana autoestima*. Madrid: Istmo.
- CASTILLA DEL PINO, C. (2000): *Teoría de los sentimientos*. Barcelona: Tusquets.
- DELORS, J. et altres. (1996): *La educación encierra un tesoro*. Madrid: Santillana/ed. UNESCO.
- DRYER, W.W. (1978): *Tus zonas erróneas*. Barcelona: Grijalbo.
- (1986): *La felicidad de nuestros hijos*. Barcelona: Grijalbo.
- ELIAS, M.J. et altres. (1999): *Educar con inteligencia emocional*. Barcelona: Plaza y Janés.
- ESTEVE, J.M. (1989): *El Malestar Docente*. Barcelona: Laia.
- FREUD, S. (1998): *El malestar en la cultura*. Madrid: Alianza editorial.
- GARDNER, H. i T. HATCH. (1989): "Multiple Intelligence Go to School", dins *Educational Researcher* 18/8.
- GOLEMAN, D. (1996): *Inteligencia emocional*. Barcelona: Kairós.
- KNAPP, M. (1980): *La Comunicación No Verbal*. Barcelona: Paidós.
- MARTINEAUD S. i D. ENGELHART. (1997): *El test de inteligencia emocional*. Barcelona: Edic. Martínez Roca.
- PALLARES, M. (1993): *Técnicas de grupo para educadores*. Madrid: ICCE.
- PEASE, A. (1981): *El lenguaje del cuerpo*. Barcelona: Paidós.
- POYATOS, F. (1994): *La Comunicación No Verbal*. Vol. I i II. Madrid: Istmo.
- TORRABELLA, P. (1997): *Cómo desarrollar la inteligencia emocional*. Barcelona: Ed. de Librerías.
- SHAPIRO, L. (1997): *La inteligencia emocional de los niños*. Bilbao: Grafo.
- WEISINGER, H. (1998): *La inteligencia emocional en el trabajo*. Buenos Aires: A.N.
- WUJEC, T. (1991): *Gimnasia mental*. Barcelona: Ed. Martínez Roca.

Bibliografía curricular

Currículum Educació Secundària Obligatòria. Àrea de Llengua .
Departament d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya. Maig
1993.

Currículums de Batxillerat (Llengua) pendents de publicació.
Departament d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya.
Orientacions per a l'elaboració d'un crèdit Educació Secundària
Obligatòria i Batxillerat. Departament d'Ensenyament.
Generalitat de Catalunya.

Models de crèdits per a l'ESO . Departament d'Ensenyament.
Generalitat de Catalunya.

Models de matèries optatives de Batxillerat. Departament
d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya.